

Izvirni znanstveni članek/Article (1.01)

Bogoslovni vestnik/Theological Quarterly 81 (2021) 4, 881—892

Besedilo prejeto/Received:09/2021; sprejeto/Accepted:10/2021

UDK/UDC: 27-74

DOI: 10.34291/BV2021/04/Slatinek

© 2021 Slatinek, CC BY 4.0

Stanislav Slatinek

„Navodilo glede zaupnosti pravn“ kot garancija za večje zaupanje v poštenost cerkvenega sodstva

„Instruction on the Confidentiality of Legal Proceedings“ as a Guarantee of Greater Confidence in the Integrity of the Ecclesiastical Judiciary

Povzetek: V želji, da se Cerкви povrne zaupanje glede poštenosti cerkvenega sodstva, je papež Frančišek sredi decembra 2019 objavil „Navodilo glede zaupnosti pravn“, s katerim je iz nekaterih faz v kazenskih postopkih proti klerikom, ki so bili obtoženi kaznivih dejanj zlorabe mladoletne osebe, odpravil papeško tajnost in tako omogočil, da se s temi podatki lahko seznani širša javnost. Navodilo je kratko in vredno velike pozornosti, ker se osredotoča na bistveno – na krščanski pogled in odnos do žrtv spolnih zlorab. Papež Frančišek je v teh primerih odpravil papeško tajnost glede samih postopkov in tudi končnih odločitev v obliki sodbe ali izvensodne odločbe. S tem je vsebinsko dopolnil in prenovil nekatere dokumente svojih predhodnikov ter omogočil, da se o tej globoki rani spolnih zlorab mladoletnih spregovori javno – in ponovno vzpostavi zaupanje v poštenost cerkvenega sodstva. Čeprav študije o pojavu spolnih zlorab razkrivajo, da je glavno prizorišče nasilja domače okolje, je boleča resnica, da so tudi številni duhovniki »izdali milost zakramenta posvečenja s tem, da so popustili najhujšim izrazom skrivnosti zla – *mysterium iniquitatis*«. Zato je Navodilo revolucionarna novost, ki pomeni, da *Ecclesia semper reformanda* poteka v iskrenosti in transparentnosti.

Ključne besede: kazenski postopek, Navodilo, kaznivo dejanje, kazen, zaupanje.

Abstract: In an effort to restore to the Church greater confidence in the integrity of ecclesiastical justice, in mid-December 2019, Pope Francis published the „Instruction on the Confidentiality of Legal Proceedings“, which removes the pontifical secret from certain phases of criminal proceedings against clerics accused of crimes of abuse of a minor, thus allowing this information to be made known to the broader public. The Instruction is short and worthy of great attention because it focuses on the essential, on the Christian view and attitude towards victims of sexual abuse. Pope Francis has lifted the pontifical secret when it comes to the denunciation of clerical offences, on the proceedings themselves and the final decisions in the form of a judgment or an out-of-court decision. In do-

ing so, Pope Francis has added to and reformed some of the documents of his predecessors, allowing this deep wound of sexual abuse of minors to be spoken about publicly and restoring confidence in the greater integrity of the Church's judiciary. Although studies on the incidence of sexual abuse reveal that the main scene of violence is the home environment, the painful truth is that many priests have also betrayed the grace of Ordination in succumbing even to the most grievous forms of the *mysterium iniquitatis* at work in the world. This is why the Instruction is a revolutionary innovation and means that *Ecclesia semper reformanda* takes place in honesty and transparency.

Keywords: penal trial, Instruction, delict, penalty, confidence.

1. Uvod

Skrb papežev za dostojanstvo in pravice otrok je v KC prisotna že dlje časa.¹ Šele v relativno novejšem času pa so se zaradi večje občutljivosti javnega mnenja problemu zaščite mladoletnih posebej posvetili zadnji trije papeži (Janez Pavel II. 1985; 1995; 2001; Benedikt XVI. 2005a; 2005b; 2008b; 2011; Frančišek 2014b, 2017; 2018a; 2019a). Zaščita mladoletnih oseb se razume kot odgovornost, ki zadeva predvsem papeža, škofe in tiste, ki pred Cerkvijo prevzemajo naloge v službi krščanskega ljudstva, kot so duhovniki in posvečene osebe. Še posebej močno si je v zadnjem času v tej smeri prizadeval papež Frančišek. V želji, da se povrne zaupanje v poštenost cerkvenega sodstva, je sredi decembra 2019 objavil „Navodilo glede zaupnosti pravnih“ (Istruzione sulla riservatezza delle cause), s katerim je iz nekaterih faz v kazenskih postopkih proti klerikom, ki so bili obtoženi kaznivih dejanj zlorabe mladoletne osebe, odpravil papeško tajnost in tako omogočil, da se s temi podatki lahko seznani širša javnost.²

Navodilo GZP je kratko in vredno vse pozornosti.³ Papež Frančišek je v teh primerih odpravil papeško tajnost glede samih postopkov, pa tudi končnih odločitev

¹ Družbeni nauk Cerkve vztrajno opozarja, da je dostojanstvo in pravice otrok treba spoštovati. Še vedno ostajajo v svetovnem merilu nerešena nekatera zelo težka vprašanja: trgovina z otroki, delo mladoletnikov, izkoriščanje otrok za oborožene spopade, poroka mladoletnih deklet, zlorabljanje otrok za trgovino s pornografskim gradivom itd. Za poglobitev gl. Kompendij družbenega nauka, tč. 244.

² Pojem „širša javnost“ se pogosto uporablja v novinarstvu in vključuje občane, krajanje, prebivalce, novinarje, državne organe (policija, državno tožilstvo) itd. V primeru kleriške spolne zlorabe mladoletne osebe pa vključuje tudi domnevno žrtev in njene odvetnike.

³ Navajamo vsebino navodila GZP: »1. Pod papeško tajnostjo niso ovadbe, postopki in odločitve glede kaznivih dejanj iz: a) 1. člena motu proprio VELM z dne 7. maja 2019; b) 6. člena Določil glede hujših kaznivih dejanj, pridržanih sodbi Kongregacije za nauk vere, kot izhajajo iz motu proprio SST sv. Janeza Pavla II. z dne 30. aprila 2001 in iz nadaljnjih sprememb. 2. Odprava papeške tajnosti velja tudi v primerih, ko so bila ta kazniva dejanja storjena skupaj z drugimi kaznivimi dejanji. 3. V pravnih iz tč. 1 se informacije obravnava tako, da se zagotovi varnost, integriteta in zaupnost v smislu kann. 471, tč. 2 ZCP, in 244 § 2, tč. 2 ZVC, z namenom zaščite dobrega imena, podobe in zasebnosti vseh vpletenih oseb. 4. Službena tajnost ne ovira izpolnjevanja dolžnosti v vseh krajih, ki so določeni z državnimi zakoni, vključno z morebitno dolžnostjo prijave, kakor tudi izvršitve pravnomočnih zahtev državnih sodnih oblasti. 5. Tistemu, ki je podal prijavo, osebi, ki trdi, da je bila prizadeta, in pričam se ne more naložiti nikakršna obveza molčečnosti glede dejstev iz pravde.« (SS 2019)

v obliki sodbe ali izvensodne odločbe. S tem je vsebinsko dopolnil in prenovil nekatere dokumente svojih predhodnikov, še posebej motu proprij „Varovanje svetosti zakramentov“ (Sacramentorum sanctitatis tutela) in „Vi ste luč sveta“ (Vos estis lux mundi), ter tako omogočil, da se o globoki rani spolnih zlorab mladoletnih, ki je v preteklosti veljala za tabu (kar pomeni, da so zanj vsi vedeli, nihče pa ni o tem govoril), spregovori javno in s tem ponovno vzpostavi zaupanje v večjo poštenost cerkvenega sodstva.

Čeprav študije o pojavu spolnih zlorab razkrivajo, da je glavno prizorišče nasilja domače okolje, je boleča resnica, da so tudi številni duhovniki »izdali milost zakramenta posvečenja s tem, da so popustili najhujšim izrazom skrivnosti zla – *mysterium iniquitatis*« (Janez Pavel II 2002, 22). Zato je Navodilo GZP za KC revolucionarna novost, saj se sme z vsebino besedil, ki niso več pod papeško tajnostjo, seznaniti tudi širša javnost (zlasti pa domnevna žrtev in njeni odvetniki) – v skladu s tem, da velja glede teh pojavov v večini sveta ničelna toleranca.⁴

2. Pojem papeške tajnosti

V pravni stroki se omenjajo različne tajnosti – od naravne, obljubljene, storitvene, uradne ali službene tajnosti do poklicne tajnosti, ki implicitno izhaja iz opravljanja določenega poklica (npr. poklic zdravnika, odvetnika, farmacevta, notarja, pravnika, duhovnika itd.). Naša razprava želi opozoriti, da so uradna, službena ali poklicna tajnost vedno nekaj dobrega. Najvišja oblika tajnosti v kanonskem pravu se imenuje spovedna molčečnost (*sacramentale sigillum*), ki jo je duhovnik spovednik vedno dolžan strogo varovati in ohranjati (kan. 983 § 1). Vsaka prelomitev je težko kaznivo dejanje, ki je za presojo pridržano apostolskemu sedežu.⁵

ZCP (1983) omenja predvsem službeno tajnost (*secretum officii*), ki so jo dolžni ohranjati sodniki in vsi drugi sodni uslužbenci (npr. branilec vezi, pravdnik, notar, odvetniki, zagovorniki strank in drugi – kan. 1445 § 1). Pri vseh sodnih dejanjih, še zlasti v kazenskih postopkih, se tako zavarujejo dejstva in informacije, zmanjša se tudi nevarnost škodovanja dobremu imenu vpletenih oseb. Službena tajnost vedno zavezuje tako moralno kot pravno. Sodnika, ki službeno tajnost prelomi, lahko pristojni škof škofije ali pa moderator metropolitanskega cerkvenega sodišča kaznuje, tudi z odvzemom funkcije (kan. 1457 § 1),⁶ medtem ko lahko druge uslužbenke sodišča kaznuje sodnik sam (kan. 1457 § 2).

Pojem papeška tajnost (*secretum pontificium*) se nanaša na resnico, ki ni bila objavljena in mora ostati skrita, ali pa na resnico, ki jo pozna le ena ali nekaj oseb in mora pred drugimi osebami ostati skrita, ali tudi na objektivno skrito stvar, ki je ni dovoljeno

⁴ Tudi SŠK je na svoji 21. redni seji sprejela Navodilo o uveljavljanju ničelne stopnje tolerance do spolnih zlorab (2019, 106–107).

⁵ Apostolska penitenciarija je pri tem izdala posebno Noto o pomembnosti notranjega področja (*foro interno*) in nedotakljivosti spovedne molčečnosti (Apostolska penitenciarija 2019, 200–204).

⁶ Norme sodišča Rimske rote navajajo dolžnost ohranjanja službene tajnosti. Prelomitev te obveznosti je sprožila zagroženo kazen (Romanae Rotae Tribunal 1994, čl. 41 § 1–2).

razkriti in zahteva subjektivno obveznost molčanja – in končno na skrito stvar z obveznostjo, da se je ne razkrije ali sporoči drugim (Schwenderwein 2004, 717).

Pojem papeške tajnosti je 1. decembra 1709 uvedel papež Klemen XI. za sodišče svetega oficija (Perlasca 2013, 91). Obveza popolne papeške tajnosti je vezala kardinale sodišča svetega oficija in tudi vse druge podrejene uslužbence. Vsaka prelomitev papeške tajnosti je pomenila kaznivo dejanje – storilca je zadela vnaprej izrečena in apostolskemu sedežu pridržana kazen izobčenja (*excommunicationem latae sententiae Sedi Apostolicae reservatam*). Tudi naslednik Klemena XI., papež Klemen XIII., je 1. februarja 1759 za sodišče svetega oficija potrdil nujnost papeške tajnosti (Perlasca 2013, 93). Papež Pij X. je 28. junija 1908 z „Apostolsko konstitucijo Sapiienti Consiglio“ uvedel nekaj sprememb in za nekatera sodniška opravila svetega oficija predpisal samo službeno tajnost (Pius X 1909, 7–19). Kljub temu pa je papeška tajnost s sodišča svetega oficija počasi prešla tudi v druge ustanove rimske kurije (+kan. 232–233; Paolo VI. 1965, 952–955). Prvo uradno besedilo o papeški tajnosti je „Navodilo Državnega tajništva Secreta continere“ iz leta 1974 (SS 1974, 88–92). Besedilo je kratko in zadeve, ki spadajo pod papeško tajnost, osebe, ki so nanjo vezane, ter kazni, ki lahko zadenejo kršitelja, našteva v nekaj členih. V sklepu navodila je še kratka formula prisege, s katero so se morali uslužbenci zavezati k spoštovanju te dolžnosti. Papeška tajnost je bila namenjena predvsem zaščititi ugleda in slovesa posameznih oseb in skupin. Vsebina papeške tajnosti pa so bile tudi obtožbe klerikov glede kaznivih dejanj proti veri in morali ter kazniva dejanja proti zakramentu pokore. Obtoženi klerik se je z vsebino obtožbe sicer lahko seznanil – vendar samo toliko, kolikor je bilo treba za njegovo obrambo.

Papeško tajnost omenjajo tudi nekateri kasnejši dokumenti. Omeniti je treba motu proprij SST Benedikta XVI. iz leta 2010, v katerem papež navaja, da so hujša kazniva dejanja klerikov »podvržena papeški tajnosti. Kdor iz kakršnihkoli razlogov ali iz hude malomarnosti papeško tajnost prekrši ali povzroči dodatno škodo obtožencu ali pričam, je na zahtevo oškodovane strani ali tudi po uradni dolžnosti kaznovan s primerno kaznijo« (CDF 2010, čl. 30 § 1–2).

3. Družbeni kontekst Cerkve pred objavo „Navodila glede zaupnosti pravn“

Po letu 1980 so se v javnosti pojavile številne informacije o kleriških zlorabah mladoletnih oseb. Domnevne žrtve in njihove priče so s pomočjo odvetniških pisarn začele vlagati tožbe v zvezi s kaznivimi dejanji klerikov zoper vero in moralo, zlasti zoper šesto Božjo zapoved – zloraba mladoletne in ranljive odrasle osebe –, ter kaznivimi dejanji zoper zakrament pokore. KC je bila ob številnih obtožbah zelo osramočena, a so bila uradna cerkvena poročila o prejetih tožbah in kaznivih dejanjih klerikov zelo skopa. Mnogi škofje in višji redovni predstojniki so glede tega iskali pomoč v Rimu ali pa so obtoženega klerika preprosto predstavili z enega na drugo delovno mesto. Vse do leta 2000 je v cerkvenih krogih veljalo prepričanje, da gre za osamljene primere, ki jih bodo cerkvene oblasti rešile interno – brez

obveščanja širše javnosti. Veljalo je prepričanje, da se bo tako zadostilo pravici in ohranilo dobro ime klerika. Čeprav je ZCP (1983) v takih primerih že svetoval uvedbo predhodne preiskave (kan. 1717), so se izvajale le redko – Cerkev je bila namreč do teh pojavov zelo zadržana. Takšno držo so podpirali tudi papeški dokumenti, ki so obtožbe klerikov uvrščali na področje papeške tajnosti. Stanje duha v tistem času je zelo drzno opisal zaslužni papež Benedikt XVI.:

»Vprašanje pedofilije /.../ je postalo žgoče šele v drugi polovici osemdesetih let. Pedofilija je v ZDA postala že javni problem. Škofje so iskali pomoč v Rimu, ker se cerkveno pravo, kakor je zapisano v novem Zakoniku, ni zdelo zadostno, da bi sprejeli ustrezne ukrepe. Rim in rimski pravniki so se sprva težko spoprijeli s to zadevo. /.../ Prenova in poglobitev zavestno ohlapno izdelanega kazenskega prava novega Zakonika sta si morali šele počasi utirati pot. /.../ Za prestopke duhovnikov je sicer pristojna Kongregacija za kler. Ker pa je tedaj v njej zelo obvladoval položaj garantizem, sem se s papežem Janezom Pavlom II. sporazumel, da je primerno dodeliti pristojnosti za te delikte Kongregaciji za nauk vere, in sicer pod naslovom *Delicta maiora contra fidem*. S to dodelitvijo je bila dana tudi možnost za najvišjo kazen, se pravi za odslovitev iz kleriškega stanu.« (Benedikt XVI. 2019, 13–14)

Ocena tistega časa, ki jo je podal zaslužni papež Benedikt XVI., je sprožila številne odzive – od izrazito pritrdilnih do skrajno kritičnih. Čeprav je njegov prispevek sprožil silovite viharje, je skušal pokazati, da se je v letih od 1960 do 1980 dotle veljavna spolna morala popolnoma sesula – nastala je velika zmeda, h kateri je spadala tudi popolna spolna svoboda, ki ni dopuščala nobenih norm več (Seewald 2016, 20). Dejstvo je, da brez kritične ocene družbenega konteksta tistega časa problem pedofilije, spolnih zlorab mladoletnih in papeške tajnosti ni razumljiv.

4. Vsebinske novosti „Navodila glede zaupnosti pravnih“

Navodilo GZP v prvi točki navaja, da pod papeško tajnostjo niso več ,ovadbe, postopki in odločitve‘ glede kaznivih dejanj klerikov. Na prvem mestu so ovadbe (*notitia de delicto*). Gre za naznanilo suma kaznivega dejanja oz. za obtožbo. Tisti, ki prijavi sum oz. nekoga ovadi in ga s tem obtoži, da je domnevni storilec kaznivega dejanja, s prijavo ni vezan na nobeno tajnost: ovadba se sme zaupati tudi širši javnosti. Prijava je dolžnost škofov (da v svojih delnih Cerkvah vzpostavijo stabilen, dostopen in varen sistem za sprejemanje ovadb) in mora biti v skladu z navodili ŠK. Prijava kaznivega dejanja je tudi dolžnost klerikov, redovnikov in laikov – če imajo za domnevo, da je bilo storjeno kaznivo dejanje, utemeljene razloge. Vsaka prijava mora tudi zagotoviti primerno zaščito za prijavitelja oz. domnevno žrtev. Osebam, ki kaznivo dejanje prijavijo, ob tem ni mogoče naložiti nobene obveze, da informacije ne bi smele zaupati policiji, državnemu tožilstvu ali medijem – gre za osebe, ki trdijo, da so bile prizadete, oz. za njihove priče (VELM 4 § 3).

Navodilo GZP je ukinilo papeško tajnost tudi v ,postopkih in odločitvah‘. Gre za kazenske postopke (kot je npr. sodni ali upravni kazenski postopek) in odločitve

(npr. sodba sodišča ali izvensodna odločba), s katerimi se kazenska zadeva zaključí oz. se sporna zadeva pravnomočno razsodi. Papeška tajnost je bila odpravljena tudi v primeru, ko sovpadе več kaznivih dejanj. Klerik namreč lahko stori več različnih kaznivih dejanj proti isti osebi ali več različnim osebam – zagreši lahko kaznivo dejanje zoper šesto Božjo zapoved z mladoletno osebo in hkrati isti ali drugi osebi pri grehu zoper šesto Božjo zapoved podeli še zakramentalno odvezo. Gre za dve različni kaznivi dejanji, ki sovpadata. Čeprav CDF za obe kaznivi dejanji ni pristojna, se kljub temu o vsem tem seznani – in tako velja, da je zaradi sovpadanja papeška tajnost odstranjena iz postopkov in odločitev glede obeh kaznivih dejanj. Obstajajo še drugi zapleteni primeri, ko je iz postopkov in odločitev papeška tajnost prav tako odstranjena – npr. če klerik pri spovedi ali ob priložnosti spovedi mladoletno osebo zapeljuje h grehu proti šesti Božji zapovedi. Tudi v tem primeru gre za dve različni kaznivi dejanji, in sicer za kaznivo dejanje zapeljevanja ter za kaznivo dejanje zlorabe mladoletne osebe – papeška tajnost pa je glede postopka in odločitve zopet odpravljena.

Odprava papeške tajnosti pomeni, da se od tedaj smejo informacije glede ‚ovadb, postopkov in odločitev‘ zaupati državnim oblastem (npr. policiji, državnemu tožilstvu), pa domnevni žrtvi, domnevnemu storilcu in njihovim odvetnikom. Seveda je treba pri posredovanju informacij ohranяти službeno tajnost (VELM 4 § 1). Navodilo GZP posebej navaja, da »službena tajnost ne ovira izpolnjevanja dolžnosti /.../ prijave, kakor tudi izvršitev pravnomočnih zahtev državnih sodnih oblasti« (tč. 4). Informacije se torej posredujejo tako, da se zagotovi »varnost, integriteta in zaupnost /.../ z namenom zaščite dobrega imena, podobe in zasebnosti vseh vpletenih oseb« (tč. 3). Z odpravo papeške tajnosti se še bolj izpostavlja službena tajnost, to je varovanje dobrega imena domnevne žrtve, storilca in vseh vpletenih. Kdor bi ogrozil dobro ime katerekoli vpletene osebe, se lahko tudi kaznuje. Gre za varovanje zasebnosti oseb, ki so bile v kak kazenski primer neposredno vpletene. Pri tem je treba ohranяти pravilno zadržanost glede informacij, ki se pridobijo v zakramentu sprave – glede kaznivih dejanj tako škofijskih kot tudi redovnih klerikov ali laikov (CDF 2011, 408). K čim večji transparentnosti je cerkvene oblasti pozival tudi papež Frančišek (Astigueta 2020, 527–530).

Pod papeško tajnostjo medtem še naprej ostaja predhodna preiskava (kan. 1717): gre za uvodno preverjanje resničnosti prijave ali naznanila suma kaznivega dejanja. V tej fazi se dejstva in njihova verjetnost, včasih s priznanjem obtoženca, včasih pa z zbiranjem materialnih dokazov, namreč šele ugotavljajo. Ker ta preverjanja in pogovori z osebami, ki se čutijo prizadete, niso del kazenskega postopka, niso materialna, o kateri bi bilo treba seznanjati širšo javnost. Papeška tajnost je v tej fazi smiselna, ker se tako ščiti pravna norma, ki določa, da obtoženi uživa status nedolžnega, vse dokler se mu krivda ne dokaže (*Quilibet innocens censetur donec contrarium probetur* – kan. 1321 § 1).⁷ Če se sum kaznivega dejanja v fazi preiskave potrdi in postane verjeten, večina dokumentov predhodne preiskave postane del kazenskega

⁷ Obtoženi se v kazenskih postopkih lahko počuti kot ‚žrtev‘. Simon Malmenvall opisuje ‚krščanski pogled‘ na človeka, ki se izrisuje v razmerju do drugega – »krščanski pogled predpostavlja ljubezen do vsake osebe in jasno priznava nedolžnost žrtve« (2020, 461), seveda, dokler osebi ni dokazana krivda.

postopka – potem papeška tajnost nad podatki, kot so »ovadbe, postopki in odločitve« (GZP, tč. 1), preneha. Ko se uvede kazenski postopek, je treba s posebno odločbo vanj vpeljati vse gradivo predhodne preiskave. Če pa sum storitve kaznivega dejanja ni potrjen in ni verjeten, papeška tajnost ostaja v veljavi še naprej – kazenski postopek ni uveden in dokumentacija predhodne preiskave se zgolj shrani v arhiv. Temu sicer širša javnost pogosto nasprotuje, ker želi pridobiti čim več informacij že ob naznanitvi suma kaznivega dejanja (Astigueta 2009, 200–215).

5. Sklepna ocena „Navodila glede zaupnosti pravnih“ in njegov prispevek k večjemu zaupanju v poštenost cerkvenega sodstva

Z objavo Navodila GZP se je v ravnanju KC ob sumu storitve kaznivega dejanja kleriške zlorabe mladoletne osebe zgodil velik premik. Če se namreč obtožbe klerikov ne rešijo, temveč pometejo pod preprogo ali potisnejo v podzavest, se lahko s svojim molkom Cerkev spremeni v sokrivca za hude napake, grehe in kazniva dejanja. Ta preteča nevarnost je bila premagana z objavo Navodila GZP in pomeni za Cerkev prihodnosti velik izziv.

Navodilo GZP je nastalo v želji, da se Cerkvi vrne zaupanje, izgubljeno zaradi prepočasnega odzivanja na obtožbe klerikov. Navodilo je tako prekinilo večletno prakso, ki je kazniva dejanja klerikov varovala s papeško tajnostjo (SS 1974, 88–92).

Pojem ‚papeška tajnost‘ je nastal v določenem zgodovinskem obdobju in je branil katoliško vero, cerkveni nauk ter hkrati varoval ugled klerikov. Postavitev papeške tajnosti je zato treba presoјati v tem duhu. Z leti se je praksa te tajnosti še poglobila. Pred širšo javnostjo so bila tako zaščiteni ne samo nekatera opravila cerkvenih ustanov, ampak tudi kazniva dejanja klerikov. Šele konec 20. stoletja, ko so mediji številne nepravilnosti klerikov, zlasti zlorabe mladoletnih oseb, objavili, se je zahtevalo po priznanju in obsodbi vseh zlorab, ki so jih v preteklosti zagrešili kleriki, vse bolj stopnjevala. Velik odmev so v javnosti povzročile prve tožbe klerikov v ZDA in kasneje na Irskem. Odmevni so bili tudi dokumentarni filmi o kleriških zlorabah mladoletnih.

Odzivi papežev so bili glede tega odločni. Sledila so prva dejanja za popravilo krivic. Izdani so bili številni dokumenti, ustanovljeno posebno sodišče v okviru CDF, sledile so prve poglobljene analize o ravnanju klerikov (Celarc 2020a, 745) – tudi obsodbe kardinalov, škofov, duhovnikov in vernikov laikov v cerkvenih službah. V nekaterih državah so mladoletne žrtve spolnih zlorab s pomočjo odvetniških pisarn vlagale odškodninske tožbe in pogosto dosegle sodno poravnavo z izplačilom zahtevanih vsot.

Okoliščine, ki so objavo Navodila GZP o odpravi papeške tajnosti glede nekaterih informacij iz življenja klerikov pospešile, so bili pozivi s številnih koncev sveta, ker so posamezni javni organi v nekaterih državah sodno dokumentacijo pridobili prisilno, ko Cerkev v to ni privolila prostovoljno – v nekaterih škofijah je prišlo do zaplenb kanonične dokumentacije. To so bila dejanja, za katera so mnogi jav-

ni organi menili, da so potrebna za seznanitev s tem, kar bi sicer ostalo skrito. Šlo je za nasilen dostop do procesnih aktov, ki pa niso bili izbrani sistematično – in so bili zato v nekaterih primerih številni nekoristni. Tako se je papež Frančišek odločil, da pri nekaterih procesnih aktih tajnost odpravi – in omogoči, da do nekaterih informacij dostopa širša javnost.⁸

Ko pretresamo zgodovinske dogodke in okoliščine, ki so objavo Navodila GZP sprožili, lahko navedemo dejstva, ki pomenijo prispevek k večjemu zaupanju v poštenost cerkvenega sodstva:

Do neke mere je treba upoštevati zgodovinsko miselnost, ki je papeško tajnost sprožila (Valentan 2019, 20–22). Pomislimo samo na zakonodajo, ki je zagovarjala privilegije klerikov. Ravnanje takratnega vodstva Cerkev je treba presojati v tem duhu. Razumljivo je, da je KC po letu 1980 – ko se je cerkvena zakonodaja revidirala – postala doslednejša tudi pri kaznivih dejanjih klerikov. Gre za posebno obdobje, ko je v KC do klerikov še veljala zaščitniška drža. Šele v začetku drugega tisočletja se je odnos do teh pojavov začel močno spreminjati – papeži so tudi prisluhnili svetu in zahtevali večjo preglednost (Coronelli 2013, 15–50).

Moralnih zdrsov v kleriških vrstah in nešteti kaznivih dejanj zoper mladoletne osebe ni mogoče nikoli opravičiti. Očitki o tem so z leti postali vse glasnejši in so upravičeni. S hudo sprevrženimi dejanji klerikov po vsem svetu sta se prva soočila papeža Janez Pavel II. in Benedikt XVI., nato še papež Frančišek. Čeprav je razumljiva ogorčenost že ob eni sami kleriški zlorabi mladoletne osebe in je sleherna zloraba vredna obsodbe, bi si kljub temu ob odkritju takih dejanj lahko upravičeno želeli razumnejšega pristopa – pri domnevnih žrtvah (predvsem zaupanja v pošteno cerkveno in civilno sodbo) kakor tudi pri širši javnosti, še posebej medijih. Če kje, potem ravno ob najbolj perečih točkah upravičeno pričakujemo, da bodo vsaj katoličani oz. verni predani iskrenemu iskanju resnice, zaupanju v pošteno cerkveno sojenje in nenazadnje v moč odpuščanja (Celarc 2020b, 762).

Dejstvo je, da od nekoga, »ki je po krivici veliko trpel, ne smemo zahtevati /.../ odpuščanja« in »ga ni mogoče zapovedati niti z dekretom zapreti ran ali s plaščem pozabe pokriti krivice. /.../ Ganljivo je, ko vidimo, da so nekateri zmožni odpuščanja, ne glede na škodo, ki so jo utrpeli, vendar je treba po človeško razumeti tudi tiste, ki tega ne morejo storiti.« (Frančišek 2020, tč. 246)

Navodilo GZP je revolucionarna poteza papeža Frančiška: zavzel se je za večjo transparentnost podatkov v zvezi z zlorabo mladoletne osebe. Odločil je, da pod papeško tajnostjo niso več ,ovadbe, postopki in odločitve‘.

Zaradi izredno kratke vsebine Navodila GZP so se pojavila številna ugibanja glede njegove avtentične razlage. Škofje so nenehno prosili Državno tajništvo za dodatna pojasnila. Pa tudi domnevne žrtve in njihovi zagovorniki so si želeli jasne razlage posameznih členov Navodila GZP. Prepričani so bili, da jim Navodilo GZP

⁸ Nasilna zablemba cerkvenih sodnih dokumentov se je zgodila v različnih škofijah v Čilu in Avstraliji (Viosi 2020, 731).

nudi vpogled v celotno sporno dokumentacijo obtoženega klerika. Prav tako so od cerkvenih oblasti zahtevali, da se jim posredujejo prepisi oz. kopije vseh procesnih aktov (Arrieta 2019, 4–5).

Glavni namen Navodila GZP je bil odpraviti papeško tajnost glede nekaterih informacij in omogočiti domnevnim žrtvam, da se s temi informacijami seznani. Navodilo GZP je mogoče razumeti kot iskren poskus, da se z odpravo papeške tajnosti s ključnih informacij, ki zadevajo kazniva dejanja klerikov zoper mladoletne in ranljive odrasle osebe, zopet povrne zaupanje v poštenost in iskrenost cerkvenega sodstva.

Ker Navodilo GZP v procesne dokumente omogoča zgolj selektivni vpogled, se ga mnogi niso razveselili. KC se nenehno očita, da za popoln obračun s kaznivimi dejanji klerikov in popolno vzpostavitev pravičnosti še vedno stori premalo, saj večji del vsebine procesnih dokumentov še vedno drži pod papeško tajnostjo. Razlog je preprost: zaščita vrednot zasebnosti, zaupnosti in dobrega imena. Temu mnogi nasprotujejo in papeško tajnost razumejo le kot prikrivanje oz. kot obstrukcijo resnice. Očitno papeška tajnost danes ne more biti več ključ do ohranjanja dobrega imena klerikov in vernikov laikov v cerkvenih službah.

Papeška tajnost se pozitivno razlaga samo v primerih, ko se domnevna žrtev odloči, da bo vložila ovadbo, in želi, da se ji glede njenega imena in izjav zagotovi popolna zaupnost. V takih primerih se s papeško tajnostjo strinjajo vsi in jo tudi odločno podpirajo. Pri tem nastopi težava, kako ohraniti zaupnost podatkov in hkrati njihovo preglednost – obstaja dilema, ali se s tem, ko se državne organe o prejeti ovadbi obvesti, zaupnost podatkov domnevne žrtve že ogrozi.⁹

KC je glede teh perečih vprašanj vsekakor vodilna ustanova in zgled vsem drugim ustanovam. Zgled ne samo po resnosti norm, nenehni reviziji in koreniti odločitvi, da se ta problematika čim prej premaga, za nazaj ozdravi in za naprej prepreči, da se podobne stvari sploh ne bi več dogajale. V tej perspektivi lahko z odobravanjem omenimo obžalovanje, ki so ga izrekli papeži glede nešteti zlorab mladoletnih oseb, ki so jih zagrešili tako škofijski kot redovni kleriki,¹⁰ prav tako pa

⁹ Valentan v svoji razpravi omenja, da bi »papeško tajnost lahko primerjali stopnji tajnosti ‚strogo tajno‘ v državni zakonodaji« (2019, 22).

¹⁰ Papež Benedikt se je za spolne zlorabe opravičil na obisku v Avstraliji. Pri maši v Sydneyju 19. julija 2008 je vernike nagovoril z besedami: »Cari amici, possa questa celebrazione, alla presenza del Successore di Pietro, essere un momento di ri-dedicazione e di rinnovamento dell'intera Chiesa in Australia! Desidero qui fare una pausa per riconoscere la vergogna che tutti abbiamo sentito a seguito degli abusi sessuali sui minori da parte di alcuni sacerdoti e religiosi in questa Nazione. Davvero, sono profondamente dispiaciuto per il dolore e la sofferenza che le vittime hanno sopportato e le assicuro che, come loro Pastore, io pure condivido la loro sofferenza. Questi misfatti, che costituiscono un così grave tradimento della fiducia, devono essere condannati in modo inequivocabile. Essi hanno causato grande dolore ed hanno danneggiato la testimonianza della Chiesa. Chiedo a tutti voi di sostenere e assistere i vostri Vescovi e di collaborare con loro per combattere questo male. Le vittime devono ricevere compassione e cura e i responsabili di questi mali devono essere portati davanti alla giustizia. E' una priorità urgente quella di promuovere un ambiente più sicuro e più sano, specialmente per i giovani.« (Benedetto XVI. 2008) V pismu irskim vernikom je leta 2010 je papež Benedikt XVI. svoje obžalovanje izrazil takole: »Avete sofferto tremendamente e io ne sono veramente dispiaciuto. So che nulla può cancellare il male che avete sopportato. È stata tradita la vostra fiducia, e la vostra dignità è stata violata. Molti di voi avete sperimentato che, quando eravate sufficientemente coraggiosi per parlare di quanto vi era accaduto, nessuno vi ascoltava. Quelli di voi che avete subito abusi nei convitti dovete aver percepito che non vi era modo di fuggire dalle vostre sofferenze. È comprensibile che voi troviate difficile per-

tudi opravičila, ki so jih izrekli številni škofje po vsem svetu.¹¹

Objava Navodila GZP je eden izmed praktičnih ukrepov papeža Frančiška, da se dá žrtvam spolnih zlorab prednost v vseh pogledih. Treba je namreč spremeniti miselnost in se spopasti z držo obrambe institucije. Zaradi zaščitniške drže do klerikov so bila njihova kazniva dejanja vrsto let varovana s papeško tajnostjo. Z Navodilom GZP je papež Frančišek ta privilegirani molk končno prekinil in omogočil, da se s podatki oz. informacijami, ki obravnavajo kazniva dejanja zlorabe mladoletnih oseb, seznani tudi širša javnost (predvsem domnevne žrtve in njihovi odvetniki). Gre za pomemben korak v smeri krepitve zaupanja v iskrenost in poštenost cerkvenega sodstva.

Kratice

AAS – Acta Apostolicae Sedis.

CDF – Congregatio pro doctrina fidei [Kongregacija za verski nauk].

GZP – Segretaria di Stato 2019 [Navodilo glede zaupnosti pravn].

KC – Katoliška Cerkev.

SS – Segretaria di Stato [Državno tajništvo].

SST – Janez Pavel II. 2001 [Sacramentorum sanctitatis tutela].

SŠK – Slovenska škofovska konferenca.

VELM – Frančišek 2019 [Vos estis lux mundi].

ZCP – Zakonik cerkvenega prava 1983.

donare o essere riconciliati con la Chiesa. A suo nome esprimo apertamente la vergogna e il rimorso che tutti proviamo.» (Benedetto XVI. 2010) Papež Frančišek se je med sprejemom za člana Mednarodnega katoliškega urada za otroštvo (BICE) v Vatikanu opravičil žrtvam, ki so jih spolno zlorabili katoliški duhovniki, in jih prosil za odpuščanje. »Ma mi sento chiamato a farmi carico di tutto il male che alcuni sacerdoti – abbastanza in numero, ma non in proporzione alla totalità - a farmene carico e a chiedere perdono per il danno che hanno compiuto, per gli abusi sessuali sui bambini. La Chiesa è cosciente di questo danno. E' un danno personale e morale loro, ma di uomini di Chiesa. E noi non vogliamo compiere un passo indietro in quello che si riferisce al trattamento di questo problema e alle sanzioni che devono essere comminate. Al contrario, credo che dobbiamo essere molto forti. Con i bambini non si scherza!« (Francesco 2014) Papež Frančišek je aprila 2018 v pismu čilskim škofom priznal, da je pri oceni in dožemanju situacije glede spolnih zlorab katoliških duhovnikov v Čilu zagrešil resne napake. Zato se je v pismu žrtvam opravičil z besedami: »Per quanto mi riguarda, riconosco, e voglio che lo trasmettiate fedelmente, che sono incorso in gravi errori di valutazione e percezione della situazione, in particolare per mancanza di informazioni veritiere ed equilibrate. Fin da ora chiedo scusa a tutti quelli che ho offeso e spero di poterlo fare personalmente, nelle prossime settimane, negli incontri che avrò con rappresentanti delle persone intervistate.« (Francesco 2018a)

¹¹ V intervjuju za Družino je nadškof Stanislav Zore v imenu duhovnikov žrtvam izrekel opravičilo. Zatrdil je tudi, da z žrtvami globoko sočustvuje. »Kar so doživele, je strašno. Boli me bolečina, ki jo vidim v njihovih očeh in v njihovih besedah. Opravičil sem se jim in se jim znova opravičujem.« (Zore 2020) Nadškof Alojzij Cvikel se je pri krizmeni maši pri Sv. Trojici leta 2021 opravičil vsem žrtvam spolnih zlorab. »Medtem ko Cerkev izraža svojo skrb za žrtve, smo mi danes poklicani, da na dan posvečenja vse žrtve spolnih zlorab prosimo odpuščanja za grehe, ki so jim bili storjeni s strani članov klera. Hkrati pa se zavežemo, da bomo delali za resnično spremembo, da bi naša krajevna Cerkev postala varen dom in izkoreninila vse oblike individualizma in zlorab.« (Cvikel 2021)

Reference

- Apostolska penitenciarija.** 2019. Nota Apostolske penitenciarije o pomembnosti notranjega področja (*foro interno*) in nedotakljivosti spovedne molčečnosti. *Sporočila slovenskih škofij* 11:200–204.
- Arrieta, Juan Ignacio.** 2019. Riservatezza e dovere di denuncia. *L'Osservatore Romano*, 18. 12.:4–5.
- Astigueta, Guillermo Damián.** 2009. L'investigatione previa: alcune problematiche. *Periodica de re canonica* 98, št. 2:195–233.
- — —. 2020. La trasparenza e il diritto di difesa. *Periodica de re canonica* 109, št. 3/4:527–548.
- Benedikt XVI.** 2005a. Notranje romanje. V: *Božja revolucija*, 73–79. Ljubljana: Družina.
- — —. 2005b. Dar ljubezni. V: *Božja revolucija*, 83–90. Ljubljana: Družina.
- — —. 2008a. Omelia del Santo Padre Benedetto XVI. Saint Mary's Cathedral di Sydney 19. 7. Vatican. https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/homilies/2008/documents/hf_ben-xvi_hom_20080719_cathedral.html (pridobljeno 15. 8. 2021).
- — —. 2008b. Srečanje z mladimi in bogoslovci. V: *Pastoralni obisk v združenih državah Amerike*, 65–74. Cerkevni dokumenti 121. Ljubljana: Družina.
- — —. 2010. Lettera pastorale del Santo Padre Benedetto XVI ai cattolici dell'Irlanda. Vatican, 19. 3. https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/letters/2010/documents/hf_ben-xvi_let_20100319_church-ireland.html (pridobljeno 15. 8. 2021).
- — —. 2011. Vzgoja mladih za pravičnost in mir. Poslanica ob svetovnem dnevu miru 1. januarja 2012. Cerkevni dokumenti: Nova serija 18. Ljubljana: Družina.
- — —. 2019. O krizi vere: Zaslužni papež Benedikt XVI. o vzrokih za škandal spolnih zlorab v Cerkvi. *Slovenski čas* 110:13–15.
- Celarc, Matjaž.** 2020a. Teološki pogled na spolne zlorabe v Cerkvi: splošni pregled (1. del). *Bogoslovni vestnik* 80, št. 4:733–750.
- — —. 2020b. Teološki pogled na spolne zlorabe v Cerkvi: teološki razmislek (2. del). *Bogoslovni vestnik* 80, št. 4:751–764.
- Congregatio pro doctrina fidei.** 2010. Normae de gravioribus delictis. AAS 102:419–430.
- — —. 2011. Lettera circolare per aiutare le Conferenze Episcopali nel preparare Linee guida per il trattamento dei casi di abuso sessuale nei confronti di minori da parte di chierici. AAS 103:406–412.
- Coronelli, Renato.** 2013. Il significato ecclesiale del segreto. *Quaderni di diritto ecclesiale* 26:9–54.
- Cvikl, Alojzij.** 2021. Dies Sanctificationis in krizmena sveta maša. Nadškofija Maribor, 10. 6. <https://www.nadskofija-maribor.si/web/index.php/8-novice/526-dies-sanctificationis-in-krizmena-sveta-masa> (pridobljeno 15. 8. 2021).
- Frančišek.** 2014a. Discorso del Santo Padre Francesco alla delegazione dell'ufficio Internazionale Cattolico dell'infanzia (BICE). Vatican, 11. 4. https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2014/april/documents/papa-francesco_20140411_ufficio-cattolico-infanzia.html (pridobljeno 15. 8. 2021).
- — —. 2014b. Nič več sužnji, ampak bratje. Poslanica ob praznovanju 48. svetovnega dneva miru 1. januarja 2015. Cerkevni dokumenti: Nova serija 22. Ljubljana: Družina.
- — —. 2017. Migranti in begunci: ljudje, ki iščejo mir. Poslanica za svetovni dan miru 1. januarja 2018. Cerkevni dokumenti: Nova serija 28. Ljubljana: Družina.
- — —. 2018a. Bog je mlad: Pogovor s Thomasom Leoncinijem. Ljubljana: Družina.
- — —. 2018b. Lettera del Santo Padre Francesco ai Vescovi del Cile. *L'Osservatore Romano*, 13. 4.:7.
- — —. 2019a. Vi ste luč sveta. Apostolsko pismo v obliki motu proprio. Katoliška Cerkev, 7. 5. <https://katoliska-cerkve.si/vos-estis-lux-mundi> (pridobljeno 15. 8. 2021).
- — —. 2019b. Sklepni govor na srečanju za zaščito mladoletnih v Cerkvi. Cerkevni dokumenti: Nova serija 30. Ljubljana: Družina.
- — —. 2020. Vsi smo bratje [Fratelli tutti]. Cerkevni dokumenti 165. Ljubljana: Družina.
- Janez Pavel II.** 1985. Apostolsko pismo vsem mladim sveta. Cerkevni dokumenti 26. Ljubljana: Družina.
- — —. 1995. Papežovo pismo otrokom ob Mednarodnem letu družine. Ljubljana: Družina.
- — —. 2001. Sacramentorum sanctitatis tutela: Litterae Apostolicae (30. 4.). AAS 93:737–739.
- — —. 2002. Pismo duhovnikom za veliki četrtek. Ljubljana: Družina.
- Malmenvall, Simon.** 2020. Samožrtvovanje in stanovita ljubezen do bližnjega: mučeništvo Jovana Vladimirja iz Duklje in Magnusa Erlendssona z Orkneyjskih otokov. *Bogoslovni vestnik* 80, št. 2:453–462.
- Pavel VI.** 1965. Litterae Apostolicae Motu Proprio datae Integrae servandae (7. 12.). AAS 57:952–955.

- Perlasca, Alberto.** 2013. Il segreto pontificio. *Quaderni di diritto ecclesiale* 26:91–104.
- Pij X.** 1909. Constitutio Apostolica de Romana Curia Sapientis Consilio (29. 6.). AAS 1:7–19.
- Romanæ Rotæ Tribunal.** 1994. Normae (18. 4.). AAS 86:508–540.
- Schwenderwein, Hugo.** 2004. Päpstliches Geheimnis. V: *Lexikon des Kirchenrechts*, 717–718. Uredila Stephan Haering in Heribert Schmitz. Freiburg im Breisgau: Herder.
- Seewald, Peter.** 2016. *Benedikt XVI.: Zadnji pogo-vori*. Ljubljana: Družina.
- Segretaria di Stato.** 1974. Rescriptum ex audientia Instructio de secreto pontificio Secreta continere (4. 2.). AAS 66:89–92.
- — —. 2019. Rescriptum ex audientia ss.mi: Rescritto del Santo Padre Francesco con cui si promulga l'Istruzione Sulla riservatezza delle cause. *L'Osservatore Romano*, 18. 12., 4–5.
- Slovenska škofovska konferenca.** 2019. Navodilo o uveljavljanju ničelne stopnje tolerance do spolnih zlorab. *Sporočila slovenskih škofij* 6:106–107.
- Valentan, Sebastijan.** 2019. Spolne zlorabe mladoletnih oseb v Katoliški cerkvi: Pristojnosti državnih in cerkvenih oblasti. *Pravna praksa* 42/43:20–22.
- Visioli, Matteo.** 2020. L'istruzione sulla riservatezza delle cause: Considerazioni a margine del rescriptum ex audientia ss.mi del 6 dicembre 2019. *Ius Ecclesiae* 32, št. 2:721–740.
- Zakonik cerkvenega prava.** 1983. Ljubljana: Nadškofijski ordinariat.
- Zore, Stanislav.** 2020. Nadškof Zore za Družino: Boli me bolečina v očeh žrtev. Radio Ognjišče, 24. 1. <https://radio.ognjisce.si/sl/222/novice/30950/nad-kof-zore-za-dru-ino-boli-me-bole-ina-v-o-eh-rtev.htm> (pridobljeno 15. 8. 2021).